

Kalemname

e-ISSN: 2651-3595

Haziran/June 2020, 5 (9): 101-118.

**Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş ile Ahlaki Olgunluk Düzeyleri
Arasındaki İlişki**

Şefika Mutlu

Dr., Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü

Phd., Ministry of National Education Directorate General for Religious Teaching

Ankara, Turkey

sefikakirmizi@gmail.com

orcid.org/0000-0001-6394-6651

Zeliha Karaağaç Cingöz

Dr., Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü

Phd., Ministry of National Education Directorate General for Religious Teaching

Ankara, Turkey

zelihakaraagac05@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5704-7200

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 05.05.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 20.06.2020

Yayın Tarihi / Published: 30.06.2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/ June

Cilt / Volume: 5 Sayı / Issue: 9; **Sayfa / Pages:** 101-118.

Atıf / Cite as: Mutlu, Şefika & Karaağaç Cingöz, Zeliha. "Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş ile Ahlaki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişki". Kalemname 5 / 9 (Haziran 2020): 101-118.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi / Kırıkkale University, Faculty of Islamic Sciences, Kırıkkale, Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kalemname>

Öz.

Milli Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiş olan milli eğitimin genel amaçları incelendiğinde iki temel alana vurgu yaptığı görülmektedir. Bunlar; “ahlaki olgunluk” ve “iyi oluş hali”dir. Bu anlamda öğrencilerin öznel iyi olma hali ile ahlaki olgunluk düzeylerinin tespiti ve bunların birbiriyle olan ilişkilerinin ne boyutta olduğunun da araştırılması önem arz etmektedir. Bu çalışmada da bireylerin iyi oluş hali ve ahlaki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi tespit etmek amaçlanmıştır. Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri ile öznel iyi oluş düzeylerinin ve iki durum arasındaki ilişki durumunun araştırıldığı bu çalışma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeline göre yürütülmüştür. Araştırmaya Anadolu imam hatip liselerinde öğrenim gören her sınıf seviyesinden toplam 2074 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin ahlaki olgunluk ve iyi oluş hali düzeylerinde cinsiyet, aylık gelir durumu, sosyal medya ve bilgisayarda geçirdiği günlük süresi değişkenlerine göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin öznel iyi oluş ve ahlaki olgunluk düzeylerine arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Öğrencilerin öznel iyi oluş düzeyi arttıkça ahlaki olgunluk düzeyleri de artmaktadır. Öznel iyi oluş ve ahlaki olgunluk düzeyleri ve bu düzeyler arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırmanın aladaki boşluğu doldurması dolayısı ile literatüre ve gençliğin refahına yönelik etkenleri açıkladığı için politika yapıcılarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Din eğitimi, öznel iyi oluş, ahlaki olgunluk, anadolu imam hatip lisesi, anadolu imam hatip lisesi öğrencisi.

The Relationship Between Subjective Well-Being and Moral Maturity Levels of Anatolian Imam Hatip High School Students

Abstract:

The general aims of national education which are specified in the Basic Law of National Education are examined, it is seen that it emphasizes two main areas. These are “moral maturity” and “well-being”. In this sense, determining the subjective well-being and moral maturity levels of the students and investigating the extent of their relationship with each other is important. In this study, it is aimed to determine the relationship between subjective well-being and moral maturity. This study, which investigates the moral maturity levels and subjective well-being levels of the Anatolian Imam Hatip High School students and the relationship between the two situations, is conducted according to the relational screening model, which is one of the quantitative research methods. A total of 2074 students from each grade level participated in the study from Anatolian imam hatip high school. According to the research results; significant difference was found in moral maturity and well-being levels according to gender, monthly income status, social media and daily time spent on computer. In addition, it is observed that there is a moderately significant relationship between subjective well-being and moral maturity levels of the students participating in the research. It is thought that this study, which examines the subjective well-being and moral maturity levels and the relationship between these levels, will contribute to the policy makers as it explains the factors related to the literature and the welfare of the youth because it fills the gap in the field.

Keywords:

Religious education, subjective well-being, moral maturity, anatolian imam hatip high school anatolian imam hatip high school students.

GİRİŞ

“Ahlaki olgunluk” kavramı literatüre Kohlberg¹ tarafından kazandırılmıştır. Bu kavram psikoanalitik kuram, bilişsel gelişim kuram, davranışçı kuram ve sosyal bilişsel kuramlar başta olmak üzere alan yazında kendine geniş bir yer bulmuş, farklı kültürlerde “insan-ı kamil”, “ahlaki bütünlük”, ahlaki uzmanlık” gibi farklı şekillerde ifade edilmiş bir kavramdır. Bu kuramlar ahlaki olgunluğu tanımlamaya, ahlaki olgunluğa etki eden faktörleri tespit etmeye ve düzeylerini belirlemeye yönelik farklı açıklamalar getirmektedir.² Ahlaki olgunluk düzeyinin belirlenmesine yönelik geliştirilen teoriler ve ölçekler çoğunlukla yurtdışı kaynaklı çalışmalar olmakta beraber ülkemizde de farklı yaş gruplarının ahlaki olgunluk düzeylerinin belirlenmesine yönelik araştırmalar da mevcuttur.³

Bazı kuramlar; içsel dürtüler, bazıları bilişsel gelişim evresi, bazıları öğrenmeler bazıları da çevresel faktörlerden etkilenen bir ahlaki olgunluk sınıflaması yapmaktadır. Ahlaki olgunluk düzeyinin öğrenmeler yoluyla değişebileceği yönünde de teoriler mevcuttur.⁴ Bu teoriler tüm eğitim sistemlerinin nihai hedefi olan ideal insan tipolojisi açısından büyük önem arz etmektedir.⁵ Bireyleri ahlaken daha olgun kılmak eğitim ile mümkün ise ahlaki olgunluğa etki eden faktörler de eğitim için özel bir önem taşımaktadır. Eğitim süreci, bireyin ahlaken olgunlaşması, öğrenmeler yoluyla kazanılan beceriler ile yetkinleşme sürecidir.⁶ Ahlaki olgunluğa sahip bir bireyin; duygu, düşünce, davranış ve yargılarında güvenilir, sorumlu ve adil olması, iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olması beklenir.⁷

¹ Lawrence Kohlberg, ahlaki gelişim üzerine önemli çalışmaları olan ve ahlaki gelişim kuramı ile eğitim bilimleri alanında tanınan Amerikan psikolog ve düşünür.

² Fuad Bakioğlu - Rukiye Şahin, “Kültürlerarası Tolerans ile Ahlaki Olgunluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/29 (2014): 108-116.

³ Bülent Dilmaç, *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1999); Bülent Dilmaç, *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin ve İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007); H. Yusuf Acuner, *14-18 Yaş Arası Gençlerde Ahlakî Yargı Gelişimi ve Ahlak Eğitimi* (Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2004); Mustafa Şengün, *Lise Öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Düzeylerinin Bazı Kişisel Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2008).

⁴ Jean Piaget, *Çocukta Zihinsel Gelişim* (İstanbul: Cem Yayınları, 2004); Lawrence Kohlberg - Richard H. Hersh, “Moral Development: A Review of the Theory”, *Theory Into Practice* 2/16 (1997): 53-59.

⁵ İshak Tekin, “Ahlaki Olgunluk Kavramı Üzerine Kuramsal Bir Çözümleme”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/5 (2017): 2276-2277.

⁶ Tekin, “Ahlaki Olgunluk Kavramı Üzerine Kuramsal Bir Çözümleme”, 2290-2291.

⁷ Mustafa Şengün - Mevlüt Kaya, “Ahlaki Olgunluk Ölçeği: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/24-25 (2007): 52.

Ahlaki olgunluk üzerine farklı kuramlar tarafından tespit edilen faktörler aynı zamanda bireylerin “iyi oluş”larını etkileyen ve etkilenen faktörler olduğu görülmektedir. İyi olma hali (well-being), bireyin yaşam kalitesini ve memnuniyetini ifade etmektedir.⁸ İyi olma hali kendi içerisinde yaşam koşulları ve özellikle alakalı göstergeler üzerinden farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Ancak bu iyi olma hali; erdemli duygu, düşünce, yargı ve davranışlardan oluşan ahlaki olgunluk ile birlikte ele alındığında olumlu ruh sağlığı olarak tanımlanan ve bireyin yaşamını değerlendirmesi, yargı bildirmesi anlamına gelen öznel iyi oluş ile birlikte ele alınmalıdır.⁹ Belli açılardan yaşamları üzerine değerlendirmelerde bulunan yani öznel iyi oluş içerisindeki bireylerin doyumlar, hazlar ile ilgili bir dengede olması ve ahlaki olgunluk düzeyinin yüksek olması beklenir.¹⁰ Zira öznel iyi oluş içerisindeki bireyler hayatlarını olumlu ve olumsuz duygular bakımından değerlendirmeye tabi tutar, olumlu duygulanım üzerine bilişsel bir boyut ekleyerek anlamlı yaşama odaklanırlar.¹¹ Öznel iyi oluş halinde bakış açısı ve beklenti temel belirleyicidir.¹² Öznel iyi oluş değerlendirmesi kişinin kendi deneyimiyle ortaya çıkar. Sözel olan ve olmayan davranışlar olarak belirir ve dikkat bakımından somut olarak gözlenebilir ve ölçülebilir.

Bu bağlamda bireylerin ahlaki yargı gerektiren durumlara karşı bakış açısı onların iyi olma halinden etkilenerek ahlaki yargı ve davranışlarını etkileme potansiyeline sahiptir. Aynı şekilde kişinin benlik saygısı öznel iyi oluşu ile etkilidir¹³ ve kendisine karşı olumlu değerlendirmelerde bulunan bireylerin toplumda kendilerini değerli bir kişi olarak görmesi, akademik açıdan başarılı olması, sağlıklı yaşaması, sosyal destek görmesi yahut vermesi arasında nasıl anlamlı bir ilişki varsa,¹⁴ ahlaki olgunluk düzeyi ile arasında da aynı şekilde anlamlı bir ilişki olduğu düşünülmektedir.

⁸ UNICEF, *Türkiye’de Çocukların Gözünden Çocuğun İyi Olma Hali Alanlarının ve Göstergelerinin Tanımlanması ve Değerlendirilmesi* (Türkiye Ofisi, 2014): 6.

⁹ Ali Eryılmaz, *Başarı Çıkma Stratejilerinin Kişilik Özellikleriyle Ergen Öznel İyi Oluşu Arasındaki Aracı Rolü* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2009).

¹⁰ Ali Eryılmaz, “Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeğinin Geliştirilmesi”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 7/4 (2009).

¹¹ David G. Myers - Ed Diener, “Who is Happy”, *American Psychological Society* 6/1 (1995); Katja Rask - Päivi Åstedt-Kurki - Eija Paavilainen - Pekka Laippala, “Adolescent Subjective Well-Being and Family Dynamics”, *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 17/2 (2003).

¹² Martin E. P. Seligman, “Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment”, *Cognitive Behavioral Therapy Book Reviews* 1/8 (2005).

¹³ Özlem Tagay - Hülya Şahin-Baltacı, “Ergenlerde Öznel İyi Oluş ve Zaman Tutumu: Benlik Saygısı ve İyimserliğin Aracı Rolü”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 41 (2017).

¹⁴ Tagay - Şahin-Baltacı, “Ergenlerde Öznel İyi Oluş ve Zaman Tutumu: Benlik Saygısı ve İyimserliğin Aracı Rolü”; Roy F. Baumeister v. dğr., “Does High Self-Esteem Cause Better Performance, Interpersonal Success, Happiness Or Healthier Lifestyles?”, *American Psychological Society* 4/1(2003).

1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada, Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin öznel iyi oluş düzeyleri ile ahlaki olgunluk düzeyleri ve bu düzeyler arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu anlamda araştırmada aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır.

1. AİHL öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri nedir ve bu düzeyler cinsiyet, sınıf, gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
2. AİHL öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri nedir ve bu düzeyler cinsiyet, sınıf, gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
3. AİHL öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyi ile ahlaki olgunluk düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Bu araştırma, AİHL öğrencilerinin öznel iyi oluş ve ahlaki olgunluk düzeyleri, bu düzeylerin bazı değişkenler açısından değişimi ve aralarındaki ilişkinin ortaya konulması açısından önemli olduğu görülmektedir. Bu iki özelliğin ilişkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamış olup, bu araştırma sonucunda ulaşılan bulguların aladaki boşluğu doldurması dolayısı ile literatüre ve gençliğin refahına yönelik etkenleri açıkladığı için politika yapıcılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Bu araştırmada Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin öznel iyi oluş ile ahlaki olgunluk düzeylerinin ilişkisini incelemek amaçlandığından nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Böylece öğrencilerin öznel iyi oluş ile ahlaki düzeyleri, bu düzeylerin çeşitli değişkenler açısından ilişkisi ortaya konulmuştur.

a. 2.1. Araştırmanın Modeli

Bir konuya ilişkin katılımcı görüşlerinin belirlendiği ve genellikle diğer araştırmalara göre görece daha büyük örneklemeler üzerinde yürütülen araştırmalar tarama araştırmalarıdır.¹⁵ İlişkisel tarama modeli¹⁶ veya korelasyonel araştırma modeli¹⁷ ise iki veya

¹⁵ Şener Büyükoztürk v. dğr., Bilimsel Araştırma Yöntemleri (20. Baskı) (Ankara: Pegem Akademi Akademi, 2016): 14.

¹⁶ Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi: "Kavramlar, İlkeler, Teknikler" (21. Basım) (Ankara: Nobel Yayın, 2012): 81.

¹⁷ Büyükoztürk v. dğr., Bilimsel Araştırma Yöntemleri, 15-16

daha fazla değişken arasında değişimin varlığını ve derecesini birlikte belirlemek ve neden sonuç ile ilgili ipuçlarına ulaşmak amacıyla yapılmaktadır.

b. 2.2. Araştırmanın Evreni

Araştırmalarda amaç ulaşılabilir evrenden hedef evrene ilişkin bilgi toplamaktır ve evren birimlerinin tümüne ulaşılabilir durumlarda örnekleme ihtiyacı duyulmamaktadır. Bu anlamda araştırmanın (hedef) evrenini AİHL'lerde öğrenim gören tüm öğrenciler oluşturmaktadır.¹⁸ Araştırmaya Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören her sınıf düzeyinden toplamda 2074 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere cinsiyet, sınıf seviyesi, aile geliri, sosyal medyada geçirilen süre olmak üzere belirli sorular sorulmuştur.

Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet bakımından dağılımına bakıldığında 1548 kız öğrencinin 526 erkek öğrencinin katılım gösterdiği görülmüştür (bk.**Error! Reference source not found.**). Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin % 74,63'ü kız, % 25,36'sı erkektir.

Tablo 1. Öğrencilerin cinsiyet dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kız	1548	74,63
Erkek	526	25,36
Toplam	2074	100,00

Sınıf seviyesi bir yaş grubuna tekabül etmektedir ve öğrencinin ahlaki olgunluk düzeyine etki eden faktörlerden biri olarak düşünülebilir. Bu nedenle araştırmaya katılan öğrencilere sınıf seviyeleri de sorulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeylerine göre dağılımlarında öğrencilerin 647'si 9. sınıf öğrencisi, 438'i 10. sınıf öğrencisi, 576'sı 11. sınıf öğrencisi, 413'ü 12. sınıf öğrencisidir (bk. **Error! Reference source not found.**). Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin % 31,19'u 9. sınıf, % 21,11'i 10. sınıf, % 27,77'si 11. sınıf, % 19,91'i 12. sınıf öğrencisidir.

Tablo 2. Öğrencilerin sınıf dağılımı

Sınıf	N	%
-------	---	---

¹⁸ Büyüköztürk v. dğr., Bilimsel Araştırma Yöntemleri, 80-81.

9.sınıf	647	31,19
10.sınıf	438	21,11
11.sınıf	576	27,77
12.sınıf	413	19,91
Toplam	2074	100,00

Aile geliri ekonomik bir gösterge olarak hem bireyin iyi oluş haline hem de ahlaki olgunluk düzeyine etki eden faktörlerden biri olarak düşünülebilir. Bu nedenle araştırmaya katılan öğrencilere ailelerin aylık gelirleri sorulmuştur. Gelir durumları asgari ücret değeri taban olarak belirlenerek çeşitli aralıklar oluşturulmuştur. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin 884'ünün ailesinin aylık geliri asgari ücret altında, 709'unun aylık aile geliri 2301-4000 TL aralığında, 329'unun 4001-6000 TL aralığında ve 152'sinin aylık aile gelirinin 6000 TL ve üstü düzeyde olduğu görülmüştür (bk. **Error! Reference source not found.**). Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin % 42,62'si ekonomik düzeyi asgari gelir altındadır. Tablo incelendiğinde gelir düzeyi yükseldikçe öğrenci sayısının azaldığı görülmektedir.

Tablo 3. Öğrencilerin aylık gelir düzeyi

Gelir Düzeyi	N	%
0-2300	884	42,62
2301-4000	709	34,18
4001-6000	329	15,86
6000 ve üstü	152	7,32
Toplam	2074	100,00

Günümüzde sosyal medya genç neslin hayatında büyük bir yer kaplamakta, bilgi ve farkındalık kazanma gibi işlevleri bulunmaktadır. Bu nedenle hem bireyin iyi oluş haline hem de ahlaki yargılarına etki etme ihtimali olan sosyal medyada günlük geçirilen süre de sorular arasında yer almıştır. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin 562'si sosyal medyada günde 1 saatten az vakit geçirirken 605'i 1-2 saat, 648'i 2-3 saat, 257'si 3-4 saat, 182'si ise 4 saatten fazla vakit geçirdiğini ifade etmiştir (bk. **Error! Reference source not found.**).

Tablo 4. Öğrencilerin günlük ortalama sosyal medyada geçirdiği zaman

Zaman	N	%
0-1 saat	562	27,09
1-2 saat	605	29,17
2-3 saat	648	31,24
3-4 saat	257	12,39
4 saatten fazla	182	8,7
Toplam	2074	100,00

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 27,09'u günlük 1 saatten az vaktini sosyal medyada geçirirken, % 29,17'si 1-2 saat, % 31,24'ü 2-3 saat, % 12,39'u 3-4 saat ve % 8,7'sinin günlük 4 saatten fazla vakit geçirmekte olduğu görülmüştür.

c. 2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgiler Formu, "Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği" ve "Ahlaki Olgunluk Ölçeği" kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda Türkiye İBBS sınıflaması değişkeni doğrudan sorulmamış, yerine öğrencinin bulunduğu il sorulmuştur. Kişisel Bilgiler Formunda, öğrencilerin bulunduğu il, cinsiyet, sınıf, aylık gelir durumu ve sosyal medya ve bilgisayarda geçirdiği ortalama günlük süre sorulmuştur.

Eryılmaz tarafından 2009'da geliştirilen "Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği", 35 maddelik deneme formu 250 kişiye geçerlik ve güvenirlik çalışmaları için uygulanmıştır. Analizle sonucunda ölçek 15 maddeden ve aile ile ilişkilerde doyum, önemli diğerleri ile ilişkide doyum, yaşam doyum ve olumlu duygular olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. Faktörlerin açıkladığı varyans sırasıyla %35,79; %9,70; %8,69 ve %7,44 olmak üzere toplam varyans %61,64'tür. Ölçeğin güvenirliği için Cronbach Alpha değeri faktörler için sırasıyla ,83; ,73; ,81; ,66 olmak üzere toplamda ,86'dır.

"Ahlaki Olgunluk Ölçeği" Şengün ve Kaya tarafından 2007'de geliştirilmiştir. Ölçeğin 85 maddelik deneme formu lisede öğrenim gören 830 kişiye uygulanmıştır. 5'li Likert olarak hazırlanan ölçeğin 52 maddesi olumlu ve 14 maddesi ise olumsuz olmak üzere toplam 66 maddeden ve tek faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin geçerliliği uzman görüşü, faktör ve madde analizi, paralel test yöntemleri sonucu sağlanmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ,93'tür.

d. 2.4. Verilerin Toplanması

Verilerinin toplanması için “Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği” ve “Ahlaki Olgunluk Ölçeği”ni geliştirenler tarafından kullanım izni alınmıştır. Daha sonra veri toplama araçlarıyla birlikte Din Öğretimi Genel Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Veri toplama araçları zaman ve mekandan bağımsız olarak verilerin toplanabildiği, geçerli ve güvenilir sonuçların elde edilebileceği bir modül olan e-anket (dogm.meb.gov.tr/anket) sistemine girilmiştir. Öğrencilerin veri toplama araçlarını gönüllülük esasına göre cevaplayabilmesi için gerekli açıklamalar yapılmıştır.

e. 2.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında 2074 kişiden toplanan veriler IBM SPSS 23 programına aktarılmıştır. Kişisel bilgi formundaki verilerin analizinde frekans (f) ve yüzde (%) kullanılmıştır. “Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği” ve “Ahlaki Olgunluk Ölçeği”ne ilişkin betimsel ve çıkarımsal testler yapılmıştır. Cinsiyet değişkeni için bağımsız gruplar için t-Testi ve diğer değişkenler için tek yönlü varyans analizi (one-way ANOVA) kullanılmıştır. Gruplar arasındaki farkın manidarlığının hangi gruplardan kaynaklandığını tespiti için post-hoc test istatistiklerinden Scheffe testi kullanılmıştır.¹⁹ Ergen Öznel İyi Oluş ile Ahlaki Olgunluk düzeyi puanları arasındaki ilişki incelemesi için Basit Korelasyon (Pearson Korelasyon Katsayı) kullanılmıştır. Korelasyon katsayısının, mutlak değer olarak 0,70-1,00 arasında olması “kuvvetli”; 0,70-0,30 arasında olması “orta kuvvette”; 0,30-0,00 olması “zayıf düzeyde” ilişki olduğunu göstermektedir.²⁰ Araştırmada anlamlı farklılık değeri $P < \alpha = 0,05$ olarak alınmıştır. Bu araştırmada “Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği”nin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ,893 ve “Ahlaki Olgunluk Ölçeği”nin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ,944 olduğu tespit edilmiştir.

¹⁹ Murat Kayri, “Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19 (2009): 52.

²⁰ Murat Bursal, *SPSS ile Temel Veri Analizleri* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2017), 109.

2. 3. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın amacında belirtilen sorulara ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 5. Öğrencilerin cinsiyetine göre öznel iyi oluş ve ahlaki olgunluk düzeyleri dağılımı

	Değişken	Kategori	n	\bar{x}	ss	sd	t	p
Öznel İyi Oluş	Cinsiyet	Kadın	1548	3,12	,49	2072	1,970	,049
		Erkek	526	3,07	,52			
Ahlaki Olgunluk	Cinsiyet	Kadın	1548	4,14	,42	778,636	6,139	,000
		Erkek	526	3,98	,52			

Cinsiyet değişkeni açısından kız ve erkek öğrencilerin öznel iyi oluş durumuna ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır sırasıyla [$t_{(2072)}=1,970$; $p=,049$ ve $p<,05$] [$t_{(2072)}=1,970$; $p=,049$ ve $p<,05$]. Kız ve erkek öğrenciler arasında ahlaki olgunluk düzeyine ilişkin görüşleri arasında $p<\alpha=,05$ düzeyinde ($t_{(778,636)}=6,139$; $p=,000$) göre anlamlı bir fark bulunmuştur (Levene varyansların eşitliği testi sonucu $p=,000$). Kız öğrencilerin öznel iyi oluş durumuna ilişkin görüşlerinin ortalamaları $\bar{x}=3,12$; erkek öğrencilerin ise $\bar{x}=3,07$ değeri ile anlamlı olarak farklıdır. Yine kız öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyi ortalaması $\bar{x}=4,14$ ve erkek öğrencilerin $\bar{x}=3,98$ ile anlamlı olarak farklıdır.

Tablo 6. Öğrencilerin sınıf düzeyine göre öznel iyi oluş ve ahlaki olgunluk düzeyleri dağılımı

	Kategori	n	\bar{x}	ss		
Öznel İyi Oluş	9. sınıf	647	3,12	,55		
	10. sınıf	438	3,09	,50		
	11. sınıf	576	3,12	,46		
	12. sınıf	413	3,11	,48		
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	,348	3	,116	,453	,715	–
Gruplar içi	529,403	2070	,256			
Toplam	529,751	2073				
	Kategori	n	\bar{x}	ss		
Ahlaki Olgunluk	9. sınıf	647	4,11	,43		
	10. sınıf	438	4,10	,45		

	11. sınıf		576	4,06		,45
	12. sınıf		413	4,13		,49
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	1,157	3	,386	1,849	,136	–
Gruplar içi	431,638	2070	,209			
Toplam	432,794	2073				

Öğrencilerin hem öznel iyi oluş durumuna ilişkin görüşleri [$(F_{(3,2070)}=,453; p=,715$ ve $p>,05]$ hem de ahlaki olgunluk görüşleri [$(F_{(3,2070)}=1,849; p=,128$ ve $p>,05]$ sınıf değişkenine göre anlamlı olarak bir farklılık göstermemektedir. Öğrencilerin sınıf düzeyinde öznel iyi oluş düzeyleri arasında farklılıklar anlamlı görünmemektedir (9. ve 11. sınıfların öznel iyi oluş düzeyi $\bar{x}=3,12$ ve 10. sınıf $\bar{x}=3,09$ değerini almıştır. Sınıf düzeyinde ahlaki olgunluk ortalamalarına bakıldığında $\bar{x}=4,13$ ile 12. Sınıflar en yüksek ve $\bar{x}=4,06$ ile 11. Sınıflar ise en düşük düzeydedir.

Tablo 7. Öğrencilerin aile aylık gelir göre öznel iyi oluş ve ahlaki olgunluk düzeyleri dağılımı

	Kategori		n	\bar{x}	ss	
Öznel İyi Oluş	0-2300		884	3,09	,53	
	2301-4000		709	3,12	,47	
	4001-6000		329	3,14	,44	
	6000 ve üstü		152	3,11	,59	
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	,921	3	,307	1,202	,308	–
Gruplar içi	528,829	2070	,255			
Toplam	529,751	2073				
	Kategori		n	\bar{x}	ss	
Ahlaki Olgunluk	(1)	0-2300	884	4,15	,43	
	(2)	2301-4000	709	4,07	,45	
	(3)	4001-6000	329	4,05	,47	
	(4)	6000 ve üstü	152	4,01	,51	
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	5,125	3	1,708	8,269	,000	1-2/1-3/1-4
Gruplar içi	427,669	2070	,207			
Toplam	432,794	2073				

Öğrencilerin öznel iyi oluş durumuna ilişkin görüşleri [$(F_{(3,2070)}=1,202; p=,308$ ve $p>,05]$ aylık gelir durumu değişkenine göre farklılık göstermezken; ahlaki olgunluk görüşleri [$(F_{(3,2070)}=8,269; p=,000$ ve $p<,05]$ arasında ise anlamlı olarak bir farklılık bulunmuştur. Ailesinin aylık geliri 0-2300 TL arasında olan öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyine ilişkin görüşleri ($\bar{x}=4,15$), 2301-4000 TL; 4001-6000 TL ve 6000 ve üstü aile aylık geliri olan öğrenci görüşleri arasında anlamlı olarak farklılık vardır (sırasıyla $\bar{x}=4,07$; $\bar{x}=4,05$; $\bar{x}=4,01$). Buna göre ailesinin aylık geliri 0-2300 TL olan öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyi anlamlı olarak daha yüksektir.

Tablo 8. Öğrencilerin sosyal medyada geçirilen süre göre öznel iyi oluş ve ahlaki olgunluk düzeyleri dağılımı

	Kategori		n	\bar{x}	ss	
Öznel İyi Oluş	(1)	0-1 saat	562	3,14	,56	
	(2)	1-2 saat	605	3,15	,46	
	(3)	2-3 saat	468	3,12	,47	
	(4)	3-4 saat	257	3,02	,47	
	(5)	4 saatten fazla	182	2,98	,53	
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	6,646	4	1,661	6,571	,000	1-4/1-5/ 2-
Gruplar içi	523,105	2069	,253			4/2-5/3-5
Toplam	529,751	2073				
	Kategori		n	\bar{x}	ss	
Ahlaki Olgunluk	(1)	0-1 saat	562	4,24	,43	
	(2)	1-2 saat	605	4,12	,39	
	(3)	2-3 saat	468	4,08	,40	
	(4)	3-4 saat	257	3,94	,49	
	(5)	4 saatten fazla	182	3,85	,57	
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Farkın Kaynağı
Gruplar arası	28,832	4	7,208	36,917	,000	1-2/1-3/1-
Gruplar içi	403,963	2069	,195			4/1-5/2-
Toplam	432,794	2073				4/2-5/3-4/3-5

Öğrencilerin hem öznel iyi oluş durumuna ilişkin görüşleri [$(F_{(3,2070)}=6,571; p=,000$ ve $p<,05]$ hem de ahlaki olgunluk görüşleri [$(F_{(3,2070)}=36,917; p=,000$ ve $p<,05]$ sosyal medya ve bilgisayarda geçirdiği günlük süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Öğrencilerden sosyal medya ve bilgisayarda 0-1 saat zaman geçirenlerin öznel iyi oluş durumlarına ilişkin görüşleri ($\bar{x}=3,14$); 3-4 saat ile 4 saatten fazla zaman geçirenlere göre anlamlı olarak daha yüksektir (sırasıyla $\bar{x}=3,02$; $\bar{x}=2,98$). Yine sosyal medya ve bilgisayarda 1-2 saat süre harcayanların öznel iyi oluş durumlarına ilişkin görüşleri ($\bar{x}=3,15$); 3-4 saat ile 4 saatten fazla zaman geçirenlere göre anlamlı olarak daha yüksektir (sırasıyla $\bar{x}=3,02$; $\bar{x}=2,98$). 2-3 saat süre geçiren ile 4 saatten fazla süre geçiren öğrencilerin de öznel iyi oluş durumları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır (sırasıyla $\bar{x}=3,12$; $\bar{x}=2,98$).

Öğrencilerden sosyal medya ve bilgisayarda 0-1 saat zaman geçirenlerin ahlaki olgunluk durumlarına ilişkin görüşlerinin ortalaması $\bar{x}=4,15$ diğer kategorilerde olan öğrencilere göre anlamlı olarak yüksektir. Hem 1-2 saat hem de 2-3 saat zamanı sosyal medya ve bilgisayarda geçiren öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyine ilişkin görüşleri, 3-4 saat ve 4 saatten fazla zaman geçirenlere göre daha yüksektir ve bu fark anlamlıdır [sırasıyla $\bar{x}(1-2 \text{ saat})=4,12$; $\bar{x}(2-3 \text{ saat})=4,08$; $\bar{x}(3-4 \text{ saat})=3,94$; $\bar{x}(4 \text{ saatten fazla})=3,85$].

Tablo 9. Öğrencilerin Öznel İyi Oluş ile Ahlaki Olgunluk durumuna ilişkin görüşleri arasındaki korelasyon analizi

		Ahlaki Olgunluk
Öznel İyi Oluş	Pearson Correlation	,381**
	Sig.(2-tailed)	,000
	N	2074

**Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin ergen öznel iyi oluş düzeylerine ilişkin görüşleri ile ahlaki olgunluk düzeylerine ilişkin görüşleri arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($r=,381$; $n=2074$; $p=,000$ ve $p<,01$). Buna göre öğrencilerin öznel iyi oluş düzeyi arttıkça ahlaki olgunluk düzeylerine ilişkin görüşlerinin düzeyi de artmaktadır.

SONUÇ

Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin öznel iyi oluş düzeyleri ile ahlaki olgunluk düzeylerinin incelendiği araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir bölümü kız öğrencilerdir. 9. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin araştırmaya daha çok katılım sağladığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin sınıf düzeylerinin birbirine yakın olduğu belirtilebilir. Öğrencilerin neredeyse yarısına yakınının aile aylık gelir durumunun 2300 Türk Lirasının altında olduğu görülmektedir (%42). Yine en az her dört öğrenciden üçü ailesinin aylık gelir düzeyinin 4000 TL'den az olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin sosyal medya ve bilgisayarda günlük ortalama 2 saatten fazla zaman geçirdikleri tespit edilmiştir. 2-3 saat zaman geçiren öğrenci oranı ise %31,24'tür. 4 saatten fazla sosyal medya ve bilgisayarda zaman geçirme durumu incelendiğinde erkek öğrencilerin oranının kız öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu anlamda öğrencilerin 24 saatlik zaman dilimi içerisinde sosyal medya ve bilgisayarda geçirdikleri süreler dikkate alındığında, bu zaman geçirmenin nasıl olduğu ve etkilerinin ne olduğu üzerine detaylı araştırmaların yapılması gerektiği söylenebilir.

Kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında hem öznel iyi oluş hem de ahlaki olgunluk durumuna ilişkin görüşlerinde anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada aile gelir durumu öğrencilerin öznel iyi oluş durumlarını anlamlı olarak farklılaştırılmaz; ahlaki olgunluk düzeylerini anlamlı olarak etkilemektedir. Aile aylık gelir düzeyi arttıkça ahlaki olgunluk düzeyinin azaldığı tespit edilmiştir. Bu bulgunun nedenlerine yönelik derinlemesine incelemelerin yapılması gerekmektedir. Öğrencilerin sosyal medya ve bilgisayarda geçirdikleri sürenin ise hem öznel iyi oluş durumları hem de ahlaki olgunluk durumlarına anlamlı olarak etki ettiği belirlenmiştir. Sosyal medyada ve bilgisayarda geçirilen süre arttıkça öğrencilerin öznel iyi oluş durumları ve ahlaki olgunluk düzeylerinin azaldığı tespit edilmiştir. Bu anlamda dijital okuryazarlık, sosyal medya okuryazarlığı ve zaman yönetimi gibi becerilerin öğrencilere daha etkili bir şekilde kazandırılması için çalışmaların yapılması gerektiğini belirtmek gerekmektedir.

Araştırmada öğrencilerin öznel iyi oluş düzeyleri ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı olarak pozitif bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyindeki bir artışın onun öznel iyi oluş durumuna da olumlu etki yaptığı araştırmada ortaya çıkan bir sonuçtur. Ahlaki değerlendirme ve yargı süreçleri ile yargısal karar vermeleri etkileyen ahlaki olgunluğun, öznel iyi oluş durumunu da etkilemesi bu konu üzerinde daha detaylı araştırmaların yapılmasının önemini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Acuner, H. Yusuf. *14-18 Yaş Arası Gençlerde Ahlâkî Yargı Gelişimi ve Ahlâk Eğitimi*. Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2004.
- Bakioğlu, Fuad - Rukiye Şahin. "Kültürlerarası Tolerans ile Ahlaki Olgunluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/29 (2014): 108-116.
- Baumeister, Roy F. – Campbell, Jennifer D. – Krueger, Joachim I. - D. Vohs, Kathleen, "Does High Self-Esteem Cause Better Performance, İnterpersonal Success, Happiness, or Healthier lifestyles?", *American Psychological Society* 4/1 (2003).
- Bursal, Murat. *SPSS ile Temel Veri Analizleri*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2017.
- Büyüköztürk, Şener – Kılıç Çakmak, Ebru – Akgün, Özcan – Karadeniz, Şirin – Demirel, Funda. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (20. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi, 2016.
- Dilmaç, Bülent. *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1999.
- Dilmaç, Bülent. *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin ve İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007.
- Eryılmaz, Ali. *Başta Çıkma Stratejilerinin Kişilik Özellikleriyle Ergen Öznel İyi Oluşu Arasındaki Aracı Rolü*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2009.
- Eryılmaz, Ali. "Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeğinin Geliştirilmesi". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 7/4 (2009): 975-989.
- Karasar, Niyazi. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: "Kavramlar, İlkeler, Teknikler" (21. Basım)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2012.
- Kayri, Murat. "Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19 (2009): 51-64.
- Kohlberg, Lawrence - Richard H. Hersh. "Moral Development: A Review of the Theory". *Theory Into Practice* 2/16 (1997): 53-59.
- Myers, David G. - Deiner, Ed. "Who is Happy". *American Psychological Society* 6/1 (1995): 10-19.
- Piaget, Jean. *Çocukta Zihinsel Gelişim*. İstanbul: Cem Yayınları, 2004.

- Rask, Katja - Åstedt-Kurki, Päivi - Laippala, Pekka. "Adolescent Subjective Well-Being and Family Dynamics". *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 17/2 (2003): 129-138.
- Seligman, Martin E. P. "Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment". *Cognitive Behavioral Therapy Book Reviews* 1/8 (2005).
- Şengün, Mustafa. *Lise Öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Düzeylerinin Bazı Kişisel Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2008.
- Şengün, Mustafa - Kaya, Mevlüt. "Ahlaki Olgunluk Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/24-25 (2007): 51-64,
- Tagay, Özlem - Şahin-Baltacı, Hülya. "Ergenlerde Öznel İyi Oluş ve Zaman Tutumu: Benlik Saygısı ve İyimserliğin Aracı Rolü". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 41 (2017): 131-144.
- Tekin, İshak. "Ahlaki Olgunluk Kavramı Üzerine Kuramsal Bir Çözümleme". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/5 (2017): 2275-2298.
- UNICEF. *Türkiye'de Çocukların Gözünden Çocuğun İyi Olma Hali Alanlarının ve Göstergelerinin Tanımlanması ve Değerlendirilmesi*. Türkiye Ofisi, 2014.